UZLUKSIZ TA’LIM TENDENSIYALARI VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Samatova D.Y.,
Guliston davlat pedagogika instituti
Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
Sh.J. Egamqulova, Pedagogika yo‘nalishi talabasi
e-mail:shamsiyabonu66@gmail.com

Annotatsiya: mazkur tezisda uzluksiz ta’lim tizimidagi so‘nggi tendensiyalar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Shuningdek, butun umr davomida o‘qish g‘oyasi, raqamli texnologiyalarning ta’limga ta’siri, o‘qituvchining roli va moslashuvchan o‘quv modellari haqida fikr yuritiladi. Ilmiy yondashuv asosida innovatsion metodlar va uzluksiz o‘rganishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: uzluksiz ta’lim, zamonaviy yondashuvlar, raqamli pedagogika, innovatsiya, ta’lim texnologiyasi.

Аннотация: в тезисах рассматриваются современные тенденции непрерывного образования и педагогические подходы нового поколения. Обсуждаются идеи обучения на протяжении всей жизни, влияние цифровых технологий на образование, изменяющаяся роль преподавателя и гибкие модели обучения. Особое внимание уделяется инновационным методам и социально-экономическому значению непрерывного обучения.

Ключевые слова: непрерывное образование, современные подходы, цифровая педагогика, инновации, образовательные технологии.

Annotation: this article analyzes the latest trends in lifelong learning and modern pedagogical approaches. It discusses the concept of learning throughout life, the impact of digital technologies on education, the evolving role of the teacher, and flexible learning models. Based on scientific insights, the article highlights innovative methods and the socio-economic significance of continuous education.

Keywords: lifelong learning, modern approaches, digital pedagogy, innovation, educational technology.

Zamonaviy axborotlashgan jamiyatda ta’lim tizimi nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki iqtisodiy barqarorlik, milliy taraqqiyot va ijtimoiy uyg‘unlikning asosiy omiliga aylangan. XXI asrda ilm-fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi, kasblar tarkibining tez-tez yangilanishi

insoniyat oldiga butun umr davomida o‘rganish zaruratini qo‘ymoqda. Ana shunday sharoitda uzluksiz ta’lim tushunchasi nafaqat pedagogik, balki strategik va sotsiokulturn ahamiyat kasb etmoqda.

Uzluksiz ta’lim – bu shunchaki ketma-ket ta’lim bosqichlari emas, balki inson hayotining har bir davrida, istalgan sharoitda, doimiy va tizimli bilim olish, malaka oshirish, o‘zini yangilab borish jarayonidir. Mazkur yondashuv shaxsning raqobatbardoshligini oshirish, kasbiy moslashuvchanlikni ta’minlash va o‘z hayotiy faoliyatini ongli ravishda boshqarish imkonini beradi. Bugungi kunda dunyo bo‘yicha rivojlangan mamlakatlar ta’lim siyosatida ushbu yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etib, maxsus strategiyalar asosida takomillashib bormoqda.

Shuningdek, uzluksiz ta’limda zamonaviy pedagogik yondashuvlar – masalan, individual ta’lim trayektoriyasi, raqamli texnologiyalar asosidagi o‘qitish, masofaviy ta’lim, aralash (blended) o‘qitish metodlari va o‘z-o‘zini o‘qitishga yo‘naltirilgan modellar muhim o‘rin egallaydi. Ta’limdagi innovatsiyalar va ochiq ta’lim resurslari (OER) esa har bir inson uchun uzluksiz o‘rganish imkonini yanada kengaytiradi.

Ushbu maqolada uzluksiz ta’limning nazariy asoslari, uni qo‘llab-quvvatlayotgan global tendensiyalar, zamonaviy yondashuvlarning afzalliklari, mavjud muammolar va istiqbolli yo‘nalishlar tahlil qilinadi. Shu orqali ta’lim sohasida islohotlarni amalga oshirishda samarali yondashuvlarni aniqlash va ulardan foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi.

Uzluksiz ta’lim tushunchasi va uning ahamiyati. Uzluksiz ta’lim – bu inson hayotining barcha bosqichlarida, turli sharoitlarda bilim va ko‘nikmalarni uzluksiz ravishda egallab borishini ifodalaydi. Bu yondashuvga ko‘ra, ta’lim maktab, kollej yoki universitet bilan yakunlanmaydi. Aksincha, ish jarayonida, hayotiy tajriba asosida, onlayn kurslar, treninglar, malaka oshirish dasturlari orqali davom ettiriladi.

YUNESKO va boshqa xalqaro tashkilotlar ta’limni butun umr davomida egallanadigan jarayon sifatida talqin etmoqda. Bugungi globallashgan va tez o‘zgaruvchan dunyoda uzluksiz ta’lim nafaqat bilimni yangilash vositasi, balki shaxsiy barqarorlik, iqtisodiy raqobatbardoshlik, madaniy moslashuvchanlikni ta’minlovchi asosiy omilga aylanmoqda.

Uzluksiz ta’limdagi global tendensiyalar. So‘nggi yillarda quyidagi asosiy tendensiyalar uzluksiz ta’limni shakllantirishda muhim rol o‘ynamoqda:

1. Raqamli ta’lim texnologiyalarining kengayishi – onlayn kurslar, virtual sinflar, sun’iy intellekt asosidagi o‘quv platformalar uzluksiz o‘rganish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

2. Hayotiy ko‘nikmalarga yo‘naltirilgan ta’lim – faqat nazariy bilim emas, balki muammolarni hal qilish, ijodiy fikrlash, muloqot, jamoada ishlash kabi ko‘nikmalar rivojlantirilmoqda.

3. O‘z-o‘zini rivojlantirish va o‘z-o‘zini o‘rgatish (self-learning) – zamonaviy ta’lim shaxsning o‘z ehtiyojiga mos ravishda o‘qishiga imkon yaratmoqda.

4. Ta’limning individuallashtirilishi – har bir o‘quvchining shaxsiy qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlariga mos ta’lim yo‘llari taklif qilinmoqda.

5. Rasmiy va norasmiy ta’lim integratsiyasi – ish joyidagi treninglar, onlayn resurslar, amaliyotlar rasmiy ta’lim bilan uyg‘unlashtirilmoqda.

Zamonaviy yondashuvlar va ularning samaradorligi. Uzluksiz ta’limda qo‘llanilayotgan zamonaviy yondashuvlar quyidagilardan iborat:

Aralash (blended) ta’lim modeli – an’anaviy va raqamli o‘qitish metodlarining uyg‘unlashuvi.

Flipped learning (teskari sinf) – o‘quvchi darsdan oldin nazariyani o‘rganadi, darsda esa amaliy mashg‘ulotlar bajariladi.

MOOC (Massive Open Online Courses) – katta auditoriyalar uchun ochiq onlayn kurslar, masalan Coursera, edX, Udemy.

Microlearning (kichik darslar) – qisqa, aniq, mobil qurilmalarga mos o‘quv bloklari.

Gamifikatsiya – ta’lim jarayonini o‘yinlashtirish orqali o‘quvchini rag‘batlantirish va motivatsiyasini oshirish.

Uzluksiz ta’limning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati. Uzluksiz ta’lim nafaqat shaxsiy rivojlanish uchun, balki mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyoti uchun ham muhimdir. Bugungi global mehnat bozorida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun insonlardan faqat boshlang‘ich bilim emas, balki doimiy yangilanish, moslashuvchanlik, zamonaviy texnologiyalar bilan ishlay olish qobiliyati talab qilinadi. Ish beruvchilar esa aynan doimiy o‘z ustida ishlaydigan, yangi ko‘nikmalarni tezda egallay oladigan kadrlarni afzal ko‘rishmoqda.

Shuningdek, uzluksiz ta’lim ijtimoiy inklyuziya va tenglikni ta’minlashda ham muhim o‘rin tutadi. Masalan, ayollar, imkoniyati cheklanganlar yoki chekka hududlarda yashovchi aholiga masofaviy va moslashuvchan ta’lim imkoniyatlarini yaratish orqali ularning jamiyatga faol integratsiyasi ta’minlanadi.

O‘zbekistonda uzluksiz ta’lim rivojiga oid amaliy qadamlar. O‘zbekiston Respublikasida ham uzluksiz ta’limni rivojlantirishga qaratilgan muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan: “Umrbod ta’lim” tamoyiliga asoslangan Milliy ta’lim dasturi ishlab chiqilmoqda; Yangi malaka oshirish markazlari, texnoparklar, kasbiy ta’lim muassasalari faoliyati kengaymoqda; Oliy ta’lim muassasalari qoshida ikkinchi mutaxassislik, onlayn kurslar, masofaviy o‘qitish dasturlari joriy etilmoqda; Yoshlar va mutaxassislar uchun Xalqaro sertifikatlash tizimlari (IT, til, biznes) bo‘yicha ta’lim dasturlari yo‘lga qo‘yilmoqda.

Bu kabi tashabbuslar mamlakatda raqobatbardosh inson kapitalini shakllantirishga, shuningdek, aholining ta’limga bo‘lgan ehtiyojlarini qondirishga xizmat qilmoqda.

Uzluksiz ta’lim – bu zamonaviy hayotning ajralmas qismi, inson salohiyatini ro‘yobga chiqarishning eng muhim vositasi, jamiyat taraqqiyotining strategik omilidir. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta’limga bo‘lgan talab va ehtiyojlar tez sur’atlarda o‘zgarib bormoqda. Bunday vaziyatda bir martalik ta’lim modeli eskiradi, o‘rniga esa moslashuvchan, innovatsion va umrbod o‘rganishni rag‘batlantiruvchi tizim zarur bo‘ladi. Motivatsiya va o‘zini o‘zi anglash uzluksiz ta’limda muhim omil sifatida.

Uzluksiz ta’limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida ichki motivatsiya va o‘zini o‘zi anglash juda muhim rol o‘ynaydi. Shaxs o‘z ehtiyojlarini anglay olmasa, yangi bilimlar egallashga ehtiyoj sezmasa, u holda hech qanday tashqi omillar – hatto ilg‘or texnologiyalar ham samarali natija bera olmaydi. Shu sababli, zamonaviy

pedagogikada motivatsiyani oshirishga, shaxsiy qiziqish va hayotiy maqsadlar bilan ta’limni bog‘lashga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Uzluksiz ta’limda shaxsiylashtirilgan o‘qitish (personalized learning) yondashuvi motivatsiyani kuchaytirish vositasi sifatida muhim o‘rin egallaydi. Bu yondashuvda har bir o‘quvchi o‘zining o‘zlashtirish tezligi, qiziqishlari va ehtiyojlariga mos yo‘nalishda o‘qish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Sun’iy intellekt va ta’limdagi yangi imkoniyatlar. Sun’iy intellekt (SI) texnologiyalari uzluksiz ta’limda yangicha bosqichni boshlab berdi. SI yordamida o‘quvchilarning qiziqishlari, darajasi, xatolari va o‘sishi avtomatik ravishda tahlil qilinib, ularga mos o‘quv yo‘nalishlari taklif etiladi. Misol uchun, Duolingo, Khan Academy va boshqa platformalarda aynan sun’iy intellekt asosidagi yondashuvlar individual o‘rganish tizimini samarali tashkil etmoqda.

Bundan tashqari, virtual yordamchilar, avtomatik baholash tizimlari, til o‘rgatuvchi botlar kabi innovatsiyalar ta’lim sifati va tezligini oshirib, o‘qituvchilarni ortiqcha yukdan xalos qilmoqda. Albatta, bu texnologiyalardan foydalanish uchun ta’lim tizimi raqamli infratuzilma va o‘qituvchilarning texnologik savodxonligini oshirish bilan parallel rivojlanishi zarur. Psixologik barqarorlik va o‘rganishga tayyorgarlik.

Uzluksiz ta’limning samaradorligi o‘rganuvchining nafaqat intellektual, balki psixologik tayyorgarligi bilan ham bevosita bog‘liq. Rivojlanish, o‘zgarishga moslashish va yangi bilimlarni qabul qilish uchun inson ichki ruhiy barqarorlikka, ijobiy kayfiyatga va o‘ziga bo‘lgan ishonchga ega bo‘lishi zarur. Shu sababli, zamonaviy ta’lim tizimi nafaqat bilim berishi, balki ruhiy salomatlikni qo‘llab-quvvatlashga ham xizmat qilishi kerak.

Bugungi kunda ko‘plab mamlakatlarda maktablar va oliy ta’lim muassasalarida psixologik yordam xizmatlari, motivatsion mentorlar, o‘zini anglashga oid treninglar joriy etilmoqda. Bu orqali o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan munosabati ijobiy tomonga o‘zgaradi.

Kattalar ta’limi va kasbiy qayta tayyorlash. Zamonaviy dunyoda inson faqat yoshlik davridagina emas, balki butun hayoti davomida o‘rganishga majbur. Texnologiyalar tez yangilanayotgani, kasblar qisqa muddatda yo‘qolayotgani tufayli kattalar uchun qayta tayyorlash va malaka oshirish kurslari tobora dolzarb bo‘lib bormoqda.

Bu borada O‘zbekistonda ham katta ishlar qilinmoqda: “Yoshlar – kelajagimiz” davlat dasturi doirasida hunar o‘rganish markazlari ochilgan, xotin-qizlar uchun bepul kasb kurslari yo‘lga qo‘yilgan, IT-parklar qoshida yoshlar va kattalar uchun IT-bo‘limlar tashkil etilgan. Bu esa ijtimoiy qatlamlarning uzluksiz o‘sishiga va iqtisodiy faol ishtirokiga xizmat qilmoqda.

Norasmiy va informal ta’lim shakllari. Uzluksiz ta’lim faqat rasmiy o‘quv dasturlari bilan cheklanib qolmaydi. Aksincha, inson hayoti davomida norasmiy (non-formal) va informal (noan’anaviy) ta’lim shakllari orqali ham bilim va ko‘nikmalarni egallaydi. Masalan:

Norasmiy ta’lim – seminarlar, treninglar, konferensiyalar, mahorat darslari;

Informal ta’lim – kundalik hayotdagi tajriba, internet orqali o‘z-o‘zini o‘rgatish, do‘stlar bilan muloqot.

Shu bois ta’lim tizimi bu shakllarni tan olishi, ularni baholash va akkreditatsiyadan o‘tkazishning qulay mexanizmlarini yaratishi kerak. Ko‘plab davlatlarda “bilim portfeli” (learning passport) yoki “malaka pasporti” (skills wallet) orqali norasmiy ta’limda olingan ko‘nikmalar rasmiy e’tirof etilmoqda.

Maqolada ko‘rib chiqilganidek, uzluksiz ta’lim konsepsiyasi nafaqat bilim olishga, balki insonning o‘zini rivojlantirishga, jamiyatda faol ishtirok etishga, kasbiy o‘sishga xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalarning rivoji, ochiq onlayn platformalarning paydo bo‘lishi, aralash va moslashuvchan ta’lim modellari orqali har bir inson individual ta’lim yo‘lini tanlash imkoniyatiga ega bo‘lib bormoqda.

Shu bilan birga, uzluksiz ta’lim tizimini takomillashtirishda muayyan muammolar ham mavjud: resurslar yetishmasligi, o‘qituvchilarning raqamli savodxonligi pastligi, infratuzilmaning zaifligi, madaniy yoki iqtisodiy to‘siqlar. Bularni bartaraf etish uchun quyidagi tavsiyalar muhim hisoblanadi: ta’lim siyosatini uzluksiz o‘rganishga yo‘naltirish, davlat strategiyalarini ishlab chiqish; o‘qituvchilarni zamonaviy texnologiyalar va innovatsion metodikalarga tayyorlash; ochiq va bepul ta’lim resurslarini ko‘paytirish; ijtimoiy tenglik tamoyiliga asoslangan ta’lim imkoniyatlarini yaratish; norasmiy ta’lim natijalarini rasmiy tan olish tizimini yo‘lga qo‘yish.

Kelajakda har bir inson uchun doimiy o‘rganish tabiiy ehtiyoj va qadriyatga aylanishi kerak. Chunki bilim va ko‘nikmalarni uzluksiz yangilab borish nafaqat shaxsiy muvaffaqiyat, balki butun jamiyat taraqqiyotining poydevoridir. Shu ma’noda, uzluksiz ta’limga oid zamonaviy yondashuvlar va global tendensiyalarni chuqur tahlil qilish, ulardan amaliy foydalanish har bir sohaga yangilik olib kirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Hasanboev M.H. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti asoslari. (2021)
2. Turaqulov O‘. Ta’lim texnologiyalari va innovatsion yondashuvlar. (2020)
3. Karimova D.X. Zamonaviy pedagogika va uzluksiz ta’lim asoslari. (2022)
4. Jalolov J.J. Pedagogik texnologiyalar. (2019)
5. Saidov A.A. Umrbod ta’lim tizimi: nazariya va amaliyot. (2021)